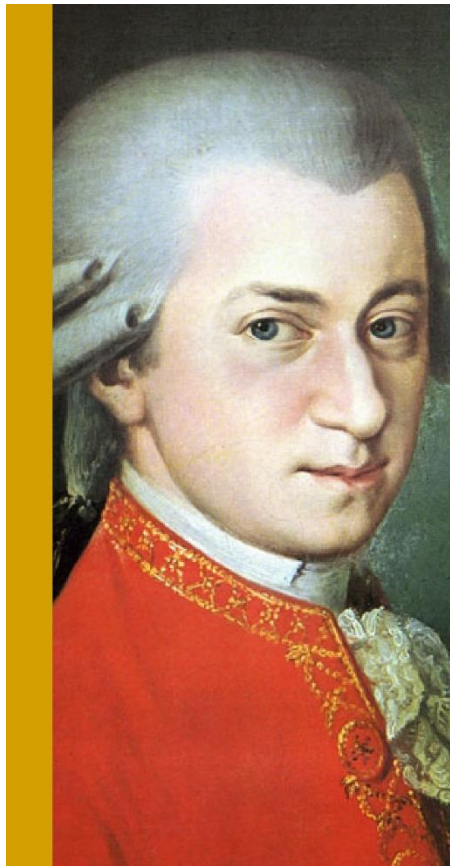

Bijlage bij het hoorcollege *Mozart*

MOZART

EEN HOORCOLLEGE OVER
ZIJN LEVEN EN WERK

door Leo Samama

Inhoudsopgave

[Leo Samama](#)

[Studium Generale Universiteit Leiden](#)

[Inleiding](#)

[College 1. Mozarts kinderjaren](#)

[College 2. Mozart als jong volwassene](#)

[College 3. Wenen: het grote succes](#)

[College 4. Bergen en dalen: zijn meesterwerken en zijn vroege dood](#)

[De muziek van Mozart](#)

[Nawoord](#)

[Aanbevolen literatuur](#)

[Lijst met gebruikte fragmenten](#)

[Colofon](#)

Leo Samama

Leo Samama was als docent verbonden aan de conservatoria van Utrecht, Maastricht en Tilburg en aan de Rijksuniversiteit Utrecht, en schreef voor De Volkskrant, NRC/Handelsblad, de Haagse Post en Luister. Van 1991 was hij twee jaar gedelegeerd artistiek verantwoordelijke (namens het bestuur) bij het Koninklijk Concertgebouworkest, tot 2003 artistiek coördinator van het Residentie Orkest en van 2003 tot 2010 directeur van het Nederlands Kamerkoor.

Samama heeft in tal van besturen zitting genomen, en diverse 'podia' (mede)opgericht, zoals de Nederlandse Strijkkwartet Academie en het internationale platform voor professionele kamerkoren TENSO.

Als auteur schreef hij onder meer *Alphons Diepenbrock, componist van het vocale* (Amsterdam, AUP 2012) en *Nederlandse muziek in de 20ste eeuw* (Amsterdam, AUP 2006), *De zin van muziek* (Amsterdam, AUP 2014), *Het soloconcert* (AUP 2015) en *Het strijkkwartet* (AUP 2018).

De compositorische werkzaamheden van Leo Samama hebben sinds zijn eerste officiële opus in 1974/75 tot uitvoeringen in binnen- en buitenland, tal van plaat- en cd-producties en een groot aantal opdrachten geleid. Voor zijn verdiensten voor het Nederlandse muziekleven is Leo Samama in juni 2010 benoemd tot Officier in de Orde van Oranje-Nassau.

Eerder verschenen van hem de hoorcolleges: *Klinkende geschiedenis, Mozart, Beethoven, Debussy, Mahler, Schubert, Stravinsky, De taal van muziek, Monteverdi, Wagner, De zin van muziek, Bach en Schopenhauer, Nietzsche en de muziek* (samen met Herman Philipse).

Studium Generale Universiteit Leiden

Studium Generale Universiteit Leiden organiseert lezingen voor studenten en andere belangstellenden van binnen en buiten de universiteit die over de grenzen van hun vakgebied heen willen kijken.

Voor meer informatie, kijk op: <https://www.universiteitleiden.nl/studium-generale>

Synopsis van het hoorcollege *Mozart*

Inleiding

Tweehonderd-en-vijftig jaar na zijn geboorte geldt de componist Wolfgang Amadeus Mozart (27 januari 1756 – 5 december 1791) nog steeds als de schepper van waarlijk 'klassieke' muziek, als een van de belangrijkste genieën die de westerse cultuur heeft voortgebracht en als exemplarisch wonderkind. Tijdens zijn leven werden dergelijke oordelen reeds geuit. Daarbij was hij een virtuoos en alomtewoerdend violist en klavierspeler.

Voor velen heden ten dage is Mozart de acteur in de film *Amadeus*. Hij was inderdaad klein van stuk, had een levendige pen (vastgelegd in een uitgebreide correspondentie met familie en vrienden) en was met zijn onderzoekende geest en fabelachtige geheugen uitermate leergierig. Door zijn vader werd hij met het 'ijzeren harnas der discipline' gedrukt en in de hoogste kringen van de Europese adel geïntroduceerd. Mozart maakte componeren zozeer tot een tweede natuur dat hij in dertig jaar tijd ruim zeshonderd werken schreef in alle toen denkbare genres. Meer dan een derde van zijn totale oeuvre wordt tot de canon van de westerse muziekkunst gerekend.

College 1. Mozarts kinderjaren

Mozarts vader, de violist en pedagoog Leopold Mozart (1719-1787), is afkomstig uit Augsburg. Zijn moeder, Anna Maria Pertl (1720-1778), is Salzburgse. Het echtpaar kreeg zes kinderen, waarvan twee het kraambed overleefd hebben. Mozarts oudere zus, Anna Maria (Nannerl) (1751-1820) was evenals haar broer een begaafd pianiste. Leopold nam zijn gezin al vroeg mee op reis, daartoe gestimuleerd door de gaven van zijn kinderen. Tussen 1763 en 1769 was de jonge Mozart ruim vijf jaar op reis. Van 1769 tot 1773 reisde Mozart met zijn vader nog driemaal naar Italië, waar hij als componist van vocale muziek, met name opera's, naam gemaakt heeft. Op zijn vroege reizen werd Mozart in Engeland aan een muzikale intelligentietest onderworpen. Op basis daarvan werd toentertijd al bepaald dat men met een genie van doen had. Tijdens de zelfde reis bezocht de familie Mozart de Nederlanden, met name ter gelegenheid van de inhuldiging van stadhouder Willem V.

College 2. Mozart als jong volwassene

De jonge Mozart werd in Salzburg al spoedig ingeschakeld bij de hofkapel van de aartsbisschop. Aanvankelijk van 1769 als onbezoldigd concertmeester, maar vanaf 1772 met een salaris. Zijn taken betroffen allereerst religieuze muziek, daarnaast onderhoudende muziek voor bijzondere ontvangsten en gelegenheden. Tevens componeerde Mozart voor het burgerpubliek van Salzburg. Over het algemeen voelde Mozart zich in zijn tienerjaren gaandeweg meer opgesloten in het kleinsteedse Salzburg. Anderzijds heeft hij door zijn vele en soms ook lange reizen nooit langer dan slechts enkele jaren achtereen in Salzburg gewoond. In 1777 vertrok Mozart bij uitzondering alleen met zijn Moeder via München, Augsburg en Mannheim naar Parijs, waar zijn moeder na een kort ziekbed is overleden. Deze reis werd gekenmerkt door uitersten: Mozarts onstuimige ontmoeting met zijn nichtje Anna Thekla (Bäse), zijn liefde voor Aloysia Weber en bij terugkomst uit Parijs diens afwijzing, de ongeïnteresseerde houding van de Parijzenaren, de dood van zijn moeder en het mislukken van elke poging ergens een vaste betrekking te verwerven. Na veel vijven en zessen kwam Mozart in 1779 met Bäse in Salzburg terug. Zijn groei naar volwassenheid is goed te horen in een van zijn meest originele composities die hij nog voor de reis naar Parijs gecomponeerd heeft, het Pianoconcert in Es (KV271).

College 3. Wenen: het grote succes

In maart 1781 vertrok Mozart met zijn broodheer, aartsbisschop Graaf Hieronymus Colloredo naar Wenen. Binnen twee maanden verhuisde hij naar de woning van de familie Weber en in juni brak hij tevens met Colloredo. Kort daarna meldt Mozart aan zijn vader dat hij wellicht met Constanze Weber zal trouwen. Op 4 augustus 1782 wordt het huwelijk in de Stephansdom ingezegend. De dag erna komt de goedkeuring van Leopold.

Mozart heeft in Wenen inmiddels een plek verworven als componist en pianist en verdient met concerten en opdrachten een meer dan redelijke boterham. Hij organiseert concerten, componeert daarvoor muziek, met name pianoconcerten. Hij laat deze kopiëren en repeteert vervolgens met een gelegheidsorkest. Tevens kent hij in Wenen grote successen met de Duitstalige opera *Die Entführung aus dem Serail*. In juli 1783 vertrekken Wolfgang en Constanze naar Salzburg, met name om de relatie met Leopold te herstellen. In oktober wordt in Salzburg de onvoltooide grote *Mis in c* (KV427) uitgevoerd, waarbij Constanze als sopraansoliste in het *Et incarnatus est* optreedt. In 1785 besluit Leopold zijn zoon in Wenen te bezoeken. Hij blijft tien weken en maakt het succes van zijn zoon mee, die in een van de duurste wijken van de stad woont, vlak bij de Stephansdom. Tevens ontmoet Leopold bij Wolfgang de befaamde Joseph Haydn en wordt geïnitieerd bij de Vrijmetselaars. Wolfgang was in december 1784 reeds opgenomen bij de Vrijmetselaarsloge Zur Wohltätigkeit. Ondanks de vele bijzonder succesvolle composities die in deze jaren het licht zagen (de opera's *Le Nozze di Figaro* en *Don Giovanni*, een twaalfstal pianoconcerten, de zogenaamde Haydn-kwartetten, tal van pianowerken), blijft Mozart naar een vaste positie zoeken. Het Praagse publiek sluit hem in de armen na uitvoeringen van *Le Nozze di Figaro* en bestelt *Don Giovanni*. Intussen is in mei 1787 Leopold gestorven.

Mozart verkiest in Wenen te blijven wonen. In december 1787 wordt hij tot 'kammermusicus' van keizer Joseph II benoemd, een erebaantje voor 800 gulden jaarlijks en met weinig meer verplichtingen dan dansmuziek te schrijven.

College 4. Bergen en Dalen: zijn meesterwerken en zijn vroege dood

Sedert 1782 is Mozart regelmatig te gast bij Baron Gottfried Bernhard van Swieten, die hem in contact brengt met de muziek van Johann Sebastian Bach, van diens oudste zonen en van Händel. Mozart verdiept zich in het oude contrapunt en verwerkt de verworven technieken in tal van composities, waaronder de finale van de *Symfonie in C* (KV551), ook bekend als de 'Jupiter-Symfonie'. Mozart staat in deze jaren op de top van zijn kunnen. Zoals Joseph Haydn aan Leopold Mozart toevertrouwde: "Voor God en als een eerlijk man zeg ik U dat Uw zoon de grootste componist is die ik in persoon en bij name ken. Hij heeft een smaak en wat belangrijker is, hij heeft de meest diepgaande kennis van compositie".

Mozarts zoektocht naar een omvangrijker vaste betrekking dan die van Kammermusicus van de keizer brengen hem in 1789 naar tal van Duitse steden. Een gecombineerde positie als componist van instrumentale muziek en zowel kerkmuziek als opera's dient zich echter niet aan. Na een korte 'dip' in 1789 (Mozart reist veel, maar het voornaamste werk is de opera *Così fan tutte*), wordt in de loop van 1790 de compositiedrift weer flink aangewakkerd, hoewel Mozart tegenover Constanze klaagt dat hij er steeds minder plezier in heeft. In 1791 ontstaat een stroom van composities (waaronder de opera's *La Clemenza di Tito* en *Die Zauberflöte*, het Klarinetconcert en het *Requiem*, benevens tal van grotere en kleinere vocale en instrumentale werken). De opdracht voor het Requiem leek lange tijd in raadselen gehuld, evenals Mozarts dood na een kort ziekbed ten gevolge van een streptokokkeninfectie.

De muziek van Mozart

Wat onderscheidt Mozarts muziek? Grenzeloze verbeeldingskracht en inventie, zowel melodisch als harmonisch. Mozart dacht in termen van opera (karakters, rollen), maar ook van retorica (de regels van het theater paste hij evenzeer in de instrumentale muziek toe). Zijn muziek is menigmaal sterk chromatisch gekleurd. Zowel melodisch als harmonisch hield hij van drama, kleur en vooral effect. Niets is bij Mozart echter bijzaak of slechts effectvolle versiering - ook het virtuoze passagewerk in zijn concerten of opera's is altijd logisch verbonden aan het hoofdmateriaal. Technische nieuwsgierigheid ten dienste van expressiviteit, dus altijd verder zoeken, zoals zijn studie van het contrapunt, van oude muziek en van instrumentatie.

Nawoord

Op 5 december 1791 schreef Constanze Mozart in Mozarts Stammbuch:

"Nu ben je gelukkig - voor eeuwig en altijd! - Om een uur na middernacht van 4 op 5 december van dit jaar ging hij heen, in zijn zesendertigste levensjaar - Ach! veel te vroeg! - Deze goede - maar ondankbare wereld - O God! Acht jaren lang waren wij innig en in deze wereld onafscheidelijk met elkaar verbonden, O! Ik wou dat ik spoedig voor altijd met jou verenigd werd."

Aanbevolen literatuur

Badura-Skoda, Eva & Paul, *Mozart-Interpretation* (Wancura Verlag, Wenen 1957). Belangwekkende en baanbrekende studie over de interpretatie van Mozarts klavierwerken.

Bunge, L., *Mozart in zijn brieven* (De Arbeiderspers, Amsterdam 1984) Mozarts brieven zijn verrassende leesstof, waaruit blijkt dat de componist niet alleen virtuoos noten schreef, maar ook een levendige pen had.

Gruber, G., *Mozart und die Nachwelt* (Piper Verlag, München 1987) Mooi geschreven overzicht van de verbreiding van Mozarts roem tot in de twintigste eeuw.

Hildesheimer, *Wolfgang, Mozart* (De Arbeiderspers, Amsterdam 1979) Een geruchtmakend boek, waarin Hildesheimer een boeiend en psychologisch ook aannemelijk portret van Mozart schildert. Vele romantische opvattingen (jammer genoeg echter niet alle...) leggen onder Hildesheimers scherpe pen het loodje.

Peddemors, A. en Samama, L., *Mozart en Nederland – 250 jaar na dato* (Nederlandse Mozartvereniging, 2005)

Robbins Landon, H.C., *1791 – Mozarts laatste jaar* (Nederlandse editie Bosch & Keuning, Baarn 1988). Prachtig boek over Mozarts laatste jaar, waarin veel bijna mythische verhalen over Mozart worden ontzenuwd en ontkracht.

Robbins Landon, H.C., *The Mozart Compendium – A Guide to Mozart's Life and Music* (Thames and Hudson, Londen 1990). Het ultieme overzicht van Mozarts leven en werken.

Robbins Landon, H.C., *Mozart: The Golden Years* (Schirmer Books, New York 1989). Uitgebreid overzicht van Mozarts 'gouden jaren' in Wenen, toen als volwassene aan de top van zijn roem stond.

Sadie, S., *The New Grove Mozart* (W.W.Norton & Co., New York 1983). Helder overzicht van de feiten van Mozarts leven en werk.

Zaslaw, N. en Cowdery, W.(ed.), *The Compleat Mozart: A Guide to the Musical Works of Wolfgang Amadeus Mozart* (W.W.Norton & Co., New York 1990). Een zeer compleet overzicht van leven en werk van Mozart, geplaatst in zijn tijd.

Gebruikte muziekfragmenten

Ouverture uit *Don Giovanni* KV 527

La Petite Bande o.l.v. Sigiswald Kuijken

Opname: oktober 1995

Ouverture uit *Entführung aus dem Serail* KV 384

Scottish Chamber Orchestra o.l.v. Sir Charles Mackerras

Opname: maart en mei 1999

Scene: *Don Giovanni, a cenar teco (uit Don Giovanni)* KV 527

Don Giovanni: Werner van Mechelen

Leporello: Huub Claessens

Il Commendatore: Harry van der Kamp

La Petite Bande o.l.v. Sigiswald Kuijken

Opname: oktober 1995

***Et incarnatus est (uit de Missa Solemnis)* KV 139)**

Alt: Barbara Werner

Südwestdeutsches Kammerorchester Pforzheim o.l.v. Nicol Matt

Opname: oktober 2001

Strijkkwartet in C-groot, *Het dissonantenkwartet* KV 465, 1^e deel

Franz Schubert Quartet of Vienna

1^e Viool: Florian Zwiauer

2e Viool: Helge Rosenkranz

Altviool: Hartmut Pascher

Cello: Vincent Stadlmair

Opname: 1994

Fluitsonate in C-groot KV 14, 1e deel

Fluit: Marc Grauwels

Harpsichord: Guy Penson

Cello: Jan Sciffer

Opname: 1989

Serenade *Gran Partita* in Bes-groot KV 361, Adagio

Wind Soloists of The Chamber Orchestra of Europe o.l.v. Alexander Schneider

Opname: 1985

Symfonie nr. 41 in C-groot KV 551, *Jupiter* 1^e deel: Allegro Vivace

Mozart Akademie Amsterdam, o.l.v. Jaap ter Linden

Opname: voorjaar 2002

Concertaria *Va, dal furor portata* KV 21 (19c)

Tenor: Marcel Reijans

European Chamber Orchestra o.l.v. Wilhelm Keitel

Opname: juni 2002

Colofon

Home Academy geeft hoorcolleges uit voor thuis en onderweg. Direct te downloaden of onbeperkt te beluisteren in de Home Academy Club. Interessante onderwerpen, van geschiedenis tot natuurwetenschappen, voorgedragen door boeiende sprekers. Zo kan je kennis opdoen in de auto, in de trein, op de fiets of thuis op de bank. Download de Home Academy app voor het beluisteren van onze hoorcolleges op een mobiel of tablet.

Kijk verder op www.home-academy.nl

Uitgave Home Academy Publishers
Middelblok 81
2831 BK Gouderak
Tel: 0182 – 370001
E-mail: info@home-academy.nl

Opname	Sandro Ligtenberg (Leiden, 19 & 26 september 2006)
Stem Inleiding	W.J.C.M van Nispen tot Sevenaer
Muziek Intro	Cok Verweij
Mastering	Frits de Bruijn
Vormgeving	Ruth Bos / Grafisch ontwerp

© Hoorcollege Copyright 2006 Home Academy Publishers B.V.
ISBN 978 90 8530 967 3
NUR 661, 77, 78

Alle rechten voorbehouden. Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen, mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, uitgeleend, verhuurd, uitgezonden, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door (foto)kopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaand schriftelijk toestemming van de uitgever.